

MEHMED NASÛHÎ

med Hilmi, *Ziyâret-i Evliyâ*, İstanbul 1325, s. 128; *Tomar-Halvetiyye*, s. 68-72; Hüseyin Vasâf, *Sefîne*, IV, 18-31; Kemal Edip Kürkçüoğlu, *Şeyh Muhammed Nasûhî: Hayâtı, Eserleri, Divânı, Mektupları*, İstanbul, ts.; *Osmanlı Müellifleri*, I, 176-177; *Hediye-yetü'l-Ârifîn*, II, 314-315; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul 1974, II, 711; Zâkir Şükrü, *Mecmûa-i Tekâyâ* (Tayşi), s. 21; Mehmet Nermi Haskan, *Üsküdar Tarihi*, İstanbul 2001, I, 291-295; Abdülbâki Gölpinarlı, "Niyâzî-i Mısırî", *ŞM*, VII (1972), s. 212-213; H. J. Kissling, "Şaban-ı Veli ve Şabanilik" (trc. M. Serhan Tayşi), *Bilim Sanat Bülteni*, VI/37, İstanbul 1995, s. 26-32; Cermal Kurnaz - Mustafa Tatçı, "Karabaş-ı Veli", *Tasavvuf*, sy. 6, Ankara 2001, s. 53-57.

KERİM KARA

MEHMED NAZİF BEY

(1846-1913)

Osmanlı hattatı.

Nazif Bey yahut Hacı Nazif Bey olarak tanınır. Şimdi Ruse ismiyle Bulgaristan sınırları içinde kalan Rusçuk'ta doğdu (1262/1846). Babası Mustafa Efendi Kırım Türkleri'ndendir. Küçük yaşta ailesiyle birlikte Dobruca'ya, oradan İstanbul'a gitti. İstanbul'da kardeşi Âkif'le beraber Enderûn-ı Hümâyûn'a alındı. Ailesi Bursa'ya yerleşti. Babasının ölüm tarihi belli değilse de annesi Şerife Emetullah Hanım'ın 1886'da vefat ettiği, Bursa Emîr Sultan Camii hazîresinde hâlâ mevcut bulunan ve Nazif Bey tarafından yazılmış olan 1303 tarihli celif sülûs kabir kitâbesinden anlaşılmaktadır.

Mehmed Nazif Bey, Enderûn-ı Hümâyûn'daki tahsiline devam ederken sarayın Hırka-i Saâdet Dairesi imamlarından hattat Hâfiz Abdülâhad Vahdetî Efendi'den sülûs ve nesih yazılarını meşkederek on altı yaşında icâzet aldı (Rado koleksiyonu). Tahminen 1866'da Mehmed Şefik Bey'den de ancak bir meşk alabildi. İmzalı olan ilk yazılarına 1278'den (1861-62) itibaren rastlanmaktaysa da bunlar onun gelecekteki mertebesini göstermekten henüz uzaktır. 1867'de Harbiye Mektebi hattatlığına tayin edilen Abdülâhad Vahdetî Efendi, daha sonraki yıllarda Mehmed Nazif'in de Enderun'dan ayrılıp Erkân-ı Harbiyye-i Umûmiyye Matbaası'nda vazife almasına yardımcı oldu. Matbaada yıllarca haritaların litografya (taş baskısı) tekniğiyle çoğaltılması için ezalı kâğıt üzerine ezalı mürekkeple yazdığı yer adlarıyla dikkati çekti. Zira geniş coğrafi sahaları yazı satırıyla kaplayabilmek için harflerin alışıldan uzun bir şekilde keşideli olarak yazılmasını ancak

onun gibi üstün bir kabiliyet başarabilmiş, mümeyyizliğe kadar yükseldiği bu müessesede vefatına kadar vazifesini devam ettirmiştir. Gençlik yıllarında bazı mekteplerde hüsn-i hat muallimliğinde bulunan Nazif Bey kıyafetinden dolayı "Çantalı Hattat" ve "Çizmeli Hattat" lakaplarıyla anılmıştır.

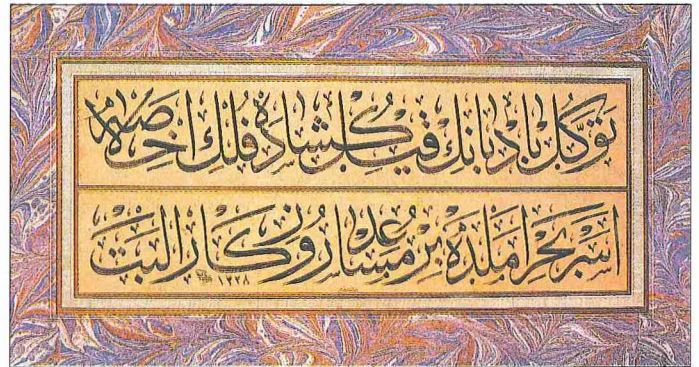
Nazif Bey, 1880'li yılların ilk yarısında hattat Hasan Rızâ Efendi'nin tavassutuyla Sâmî Efendi ile tanışarak kendisinden ta'lik, divanî, celif divanî yazmasını ve tuğra çekmesini öğrendi. Sâmî Efendi, Nazif Bey gibi müstesna bir kabiliyeti tanıdıktan sonra kendisine birikimini şevkle aktarmaya başladı. 1892'de dostu Çarşamba-ı Ârif Bey'in ölümüyle sarsılan Sâmî Efendi onun yerine Nazif Bey'i koyarak, "Allah Ârif'i aldı, yerine Nazif'i verdi" sözleriyle teselli aradı. Nazif Bey de hem hocası hem arkadaşı olan Sâmî Efendi'nin kendisine tesirini, "Ben ona mülâki olduktan sonra esrâr-ı hatta vukuf peydâ ettim" diyerek anlatmış, 1907'de Sâmî Efendi'den ta'lik icâzetnâmesi alan gençlerin yanı sıra beş asırlık icâzet geleneğini bozmamak maksadıyla altmış yaşından sonra Sâmî Efendi'den ta'lik icâzeti almıştır.

Üstatlığı her türlü yazıda görünmekle beraber Nazif Bey en fazla celif yazıya ve taklide ehemmiyet vermiştir. Bir başka başarısı da celif hattını kâşî kalem yerine, isterse tek kurşun kalemle çizerek yazabilmesindedir. Ömrünün sonuna kadar sanatında tekâmülünü ortaya koyan Hacı Nazif Bey'in Sâmî Efendi üslûbuna tâbi olmadan yazdığı bazı celif sülûslerinin harf bünyelerinde aşırı dolgunluk görülür. Kendisi, sülûs hattı ile onun celif şekli arasında sadece irilik farkı bulunduğu kanaatindeydi. Bu sebeple celif yazılarına küçültücü dürbünle bakarak veya onların ufak ebatla fotoğraflarını çektirerek hat küçük boya indiğinde cılızlaşan harfleri tashihle kalınlaştırma yoluna gitmiştir.

Nazif Bey'in celif yazılarındaki hareke ve hurûf-ı mühmele işaretleri de bundan dolayı bazan tıkklaşır. Ayrıca levhaların tarihlerini gösteren rakamların yazılmasında Sâmî Efendi kadar titiz davranmamıştır.

Mehmed Nazif Bey, İsmâil Zühdü ve Şevki efendiler gibi sevdiği bazı hattatların sülûs-nesih kıtalarını, Yesârîzâde'nin yirmi dört kıtalık "Hilye-i Hâkânî" murakkaasını fevkalâde taklit ettikten başka Mustafa Râkım'ın Fâtihi Camii hazîre kapıları üstündeki celif sülûs yazılarını sülûs kalemiyle takliden yazıp atlarına nesih hattıyla ilâve ettiği satırlarla çok latif kıtalar vücuda getirmiştir (Rado, s. 243). Topkapı Sarayı'nda muhafaza edilen hırka-i saâdetin örtülerine işlenmiş celif sülûs yazılar da ona aittir. Nazif Bey'in hat sanatında takip ettiği yol celif sülûste Mustafa Râkım, celif ta'likte Yesârîzâde Mustafa İzzet efendilerin üslûbudur. Onun son derece güçlü kalemiyle âharsız, "bakkal kâğıdı" olarak anılan kaba kâğıtlara veya âdi mukavvaya kendini sinamak için yazdığı celif çalışmalarını görüp de hayran kalmamak elde değildir.

Müzelerde ve hususi koleksiyonlarda is mürekkebiyle yazılmış sülûs-nesih ve ta'lik kıtalarına, zerendûd olarak hazırlanmış celif sülûs ve celif ta'lik levhalarına rastlanan Nazif Bey'in kitâbe şeklindeki eserleri şunlardır: Yıldız-Orhaniye Kışlası kapısındaki celif ta'lik kitâbe (imzasız, 1302/1885; iki taraftaki celif sülûsler Alâeddin Bey'indir); Harbiye Askerî Müze dahilindeki Taamhâne kitâbesi (imzasız, 1305/1888); Yıldız'daki Silâhâne kitâbesi (imzasız, 1306/1889); Yıldız'daki saat kulesinin dört tarafında celif ta'lik kitâbe (imzalı, 1308/1890-91); Selimiye İstabl-ı Âmiresi üstündeki celif ta'lik kitâbe (Yesârîzâde Mustafa İzzet Efendi'ninkiyle birlikte); Yakacık yolundaki bir çeşmede celif sülûsle "su âyeti" (imzalı, 1311/1893-94). Nazif Bey'den zamanımıza ulaşan muhtelif me-

Mehmed Nazif Bey'in celif sülûs levhası (Emin Barın hat koleksiyonu)

zar kitâbeleri içinde en mükemmeli, Fâtih Camii hazîresinde Sâmi Efendi'nin kızı Saadet Hanım için yazdığı ve hocasına hürmetinden dolayı imzasız olarak bıraktığı 1320 (1902) tarihli celî sülûs kitâbedir.

Kanaatlerinde ısrarcı bir kişiliğe sahip bulunan Hacı Nazif Bey'in Taksim Gümüşsuyu'ndaki ahşap evi yakın zamanlara kadar durmaktaydı. Kalbinden mustarip olan Nazif Bey bir kriz neticesinde 29 Rebiülevvel 1331'de (8 Mart 1913) vefat etti. Yahyâ Efendi Dergâhı hazîresindeki kabrinin kitâbesi olmadığı gibi yeri de şimdi belli değildir. Deve derisinden Karagöz tasviri yapmakta da mahir olan Mehmed Nazif Bey gençliğinde pehlivanlığa merak sarıp güreşe çıkmıştır. Yazı yazarken elindeki metaneti muhafaza için zaman zaman baltayla odun kırdığı da bilinir.

Mehmed Nazif Bey'i onunla aynı yıllarda yaşayan Kadırgalı Mustafa Nazif Efendi ile karıştırmamalıdır. Bu zat hifza çalışanlar arasında yaygın, ancak hat bakımından orta seviyede bulunan âyet-berkenar (sayfa tutar) matbu mushafıyla tanınır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 232-235; M. Uğur Derman, *Hattat Nazif Bey*, İstanbul 1963; a.mlf., *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, s. 29; a.mlf., *Osmanlı Hat Sanatı*, Berlin 2001, s. 152-155; Şevket Rado, *Türk Hattatları*, İstanbul, ts. (Yayın Matbaacılık), s. 242-244; Yazır, *Kalem Güzeli*, III, 308; *İslâm Kültür Mirasında Hat San'atı* (haz. M. Uğur Derman), İstanbul 1992, s. 219-220, 223, 225; Şerif Abdülkadirzâde Hüseyin Hâşim, "Zamanımızdaki Hattâtine Dâir", *Osmanlı Ressamlar Cemiyeti Gazetesi*, İstanbul 1 Haziran 1327, s. 42; Ahmed Süreyya [Saltuk], "Üstâd-ı Ekrem Hattat Nazif Bey", *SR*, XI/244 (1331), s. 159-161.

M. UĞUR DERMAN

reisi, müneccimbaşı Hacı Osman Kâmil Efendi'dir. Annesi Şerife Hatice Hanım Medine'de hamile kaldığı için kendisine Mehmed Nûri Medenî isminin verildiği belirtilir. Dedesi 1813-1847 yıllarında huzur derslerine muhatap olarak katılan Tarsus ulemâsından müderris Hacı Mehmed Râşid Efendi dolayısıyla da Tarsûsî-zâde olarak anılır.

İlk öğrenimine 1868'de Şeyh Ebülvefâ mahallesinde Âtîf Efendi Kütüphanesi civarındaki mektepte başladı. Ardından babasından ders okudu. Sarf, nahiv, aruz, ferâiz, hesap ve fıkıh gibi ilimleri tahsil etti, ilm-i ferâizden icâzet aldı. Mantıkî Ahmed Sıtkı Efendi'den ilm-i âdâb, mantık ve vaz' dersleri okudu. Daha sonraları memuriyet hayatına devam ederken çeşitli hocalardan ders almayı sürdürdü. Kasım 1883'ten itibaren Fâtih Camii dersiâmlarından Şehrî Hâfız Ahmed Şâkir Efendi'nin derslerine katıldı ve Ocak 1891'de ondan icâzet aldı. Diğer hocaları arasında Priştineli İlyas Efendi ile Fâtih Camii dersiâmlarından Priştineli İbrâhim Efendi de bulunuyordu. Mekteb-i Nüvâb'a giren Mehmed Nûri Efendi Haziran 1881'de imtihanla üçüncü sınıf niyâbet şehâdetnâmesi aldı.

İlk müderrislik görevine 21 Ağustos 1877'de ibtidâ-i hâric ruusunu temin ederek 100 kuruş maaşla başladı. 1 Ocak 1883'te Rumeli kazaskerliği vekâyi'-i şer'iyye kâtip muavinliğine, ardından veznedarlığa getirildi. Şubat 1886'da mahfel-i şer'iyyât muavinliğine nakledildi. Ağustos 1887'de kassâm-ı askerî muavini oldu. Tayin edildiği İstanbul müderrisliğinde Temmuz 1887'de ibtidâ-i dâhile, Şubat 1889'da hareket-i dâhile, Mart 1890'da ibtidâ-i altmışıya terfi etti ve 3 Mayıs

1891'de mahreç pâyesini aldı. Daha sonra Haremeyn (1895) ve İstanbul (1899) pâyelerine de ulaştı.

Nisan 1898'de Evkâf-ı Hümâyün müsteşarlığı muavinliğine getirilen Mehmed Nûri Efendi 29 Nisan 1903'te Edirne merkez niyâbetine kadı olarak tayin edildi. Mayıs 1905'te Evkâf-ı Hümâyün müsteşarı oldu. 20 Eylül 1906 - 30 Haziran 1907 tarihleri arasında Emlâ-i Eytâm Dairesi müdürlüğü yaptı. Eylül 1909'da kassâm-ı umûmîliğe ve Ocak 1910'da Evkaf Mahkemesi kadılığına getirildi, Aralık 1910'a kadar bu görevi yürüttü. Mart 1912'de Mısır kadılığına tayin edilince Kahire'ye gitti. Ağustos 1915'e kadar sürdürdüğü bu görevi sırasında aldığı, yıllık 1735 Mısır lirası olan maaşı Mısır hükümetince ödendi. Ardından Adana kadılığına nakledildiyse de bir ay sonra istifasını verdi. Kendisine Mısır'da ikamet etmesi için Mısır hükümeti tarafından yapılan teklifleri kabul etmeyerek İstanbul'a döndü. 9 Mayıs 1920'de Anadolu kazaskerliği pâyesini aldı ve fiilen kazaskerliğe tayin edildi. Sevr Antlaşması'nın müzakereleri yürütüldüğü sırada durumu görüşmek üzere 28 Temmuz 1920'de toplanan II. Şûrâ-yı Saltanat'a katılan kırk altı kişinin içinde bulundu. Bu şûrâya katılanlar Ankara hükümeti tarafından vatan haini ilân edildi.

27 Eylül 1920'de Damad Ferid Paşa'nın beşinci kabinesinden istifa eden Mustafa Sabri Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa Mehmed Nûri Efendi getirildi. Damad Ferid Paşa hükümetinin istifasıyla 21 Ekim'de kurulan Ahmed Tevfik Paşa'nın dördüncü kabinesinde de yerini korudu. Bu kabinede bir süre Evkâf-ı Hümâyün nazırlığına vekâlet etti. 4 Kasım

MEHMED NAZMÎ EFENDİ

(bk. NAZMÎ EFENDİ, Mehmed).

MEHMED NECİB, Suyolcu-zâde

(bk. SUYOLCUZÂDE MEHMED NECİB).

MEHMED NÜRİ EFENDİ

(1859-1927)

Osmanlı Devleti'nin son şeyhülislâmı.

28 Rebiülâhîr 1276'da (24 Kasım 1859) İstanbul Üsküdar'da doğdu. Babası Rumeli kazaskerliği pâyesi, Tedkîkât-ı Şer'iyye ve İntihâb-i Hükkâmî-ş-şer' meclisleri

Mehmed Nûri Efendi'nin şeyhülislâmlığa tayiniyle ilgili VI. Mehmed imzalı hatt-ı hümâyün (Ceride-i İlmîyye, VI/63, s. 1997)

